

KOMISYA STATYSTYCZNA MIASTA KRAKOWA

Przewodniczący:

**Dr. Feliks Szlachtowski,
Prezydent miasta.**

Członkowie z Rady
Miejskiej:

**Dr. Mieczysław
Bochenek, prof.
Uniwersytetu.**

**Dr. Franciszek Kasperek,
prof. Uniwersytetu**

**Dr. Jonatan Warschauer,
lekarz.**

Członkowie z
Magistratu:

**Dr Michał Schmidt,
v-Prezydent miasta**

Ludwik Turnau, radca.

**Dr. Jan Bussek, fizyk
miasta.**

Dyrektor Biura:

**Dr Józef Kleczyński, prof.
Uniwersytetu**

Miasto Kraków oddawna uczuwało potrzebę bliższych danych statystycznych dla celów administracyjnych, to też już przed wieloma laty powzięło myśl założenia osobnego biura statystycznego. Pierwotnie plan urzeczywistnionym został częściowo przez utworzenie statystyki śmiertelności i powierzenie jej prowadzenia fizykowi miejskiemu, za specjalnym wynagrodzeniem.

Następnie jednak Rada miasta wróciła do myśli utworzenia specjalnego Biura statystycznego i w dniu 9 lutego 1882 r. po wysłuchaniu gruntownego referatu swego podówczas I-go wiceprezydenta Stefana Muczkowskiego, powzięła następującą uchwałę:

1. Ustanawia się komisję statystyczną gminy miasta Krakowa, w której skład wchodzi: Prezydent miasta lub w jego zastępstwie I-szy wiceprezydent jako przewodniczący; II-gi wiceprezydent, jeden radca magistratu wyznaczony w tym celu przez prezydenta miasta, fizyk miejski; trzech członków powołanych przez Radę miasta; oraz Dyrektor Biura statystycznego, przez komisję na przeciąg trzech lat wbrany a przez Prezydenta zatwierdzony.
2. Zadaniem Komisji statystycznej będzie :
 - a. czuwać nad czynnościami Biura statystycznego;
 - b. badać program prac biura, instrukcje i formularze przez Dyrektora mu przedkładane;
 - c. uchwalać wszelkie publikacje biura w granicach kwoty na biuro przeznaczonej.
3. Na kosztu urządzenia tymczasowego biura statystycznego gminy miasta Krakowa, Rada miasta na przeciąg lat 3, przeznacza rocznie kwotę 1800 złr. Statystykę sanitarną prowadzić będzie jak dotąd fizyk miejski za rocznym wynagrodzeniem 400 złr. za prace dla komisji statystycznej.
4. Rozporządzanie tą sumą odbywać się ma na podstawie etatu, który komisja statystyczna corocznie Radzie miejskiej do potwierdzenia przedkładać będzie.

W następnych uchwałach Rada miasta przyznała wszystkim członkom komisji statystycznej równe prawa głosu; a postanowienie o wyborze Dyrektora zmieniła na posiedzeniu z 13 Grudnia 1883 r. w ten sposób, że Dyrektora na wniosek komisji statystycznej wybiera Rada miejska na przeciąg lat trzech.

Skoro w ten sposób utworzeniu biura statystycznego nie stało nic na przeszkodzie, Rada miejska wybrała w dniu 3 stycznia 1884 r. Dyrektora, poczem biuro zaraz rozpocząć mogło swoje czynności.

Komisya statystyczna na pierwszym posiedzeniu po utworzeniu biura uchwaliła regulamin tymczasowy dla siebie i dla biura, którego celem było określić bliżej zadania biura i stosunek jego do innych władz miejskich.

Podajemy z tych regulaminów te szczegóły, które dotyczą stosunków na zewnątrz i przez to nabierają znaczenia ogólniejszego. Według zasad regulaminu komisya statystyczna bada potrzeby statystyki miejskiej, nadzoruje działalność biura statystycznego, uchwała rodzaj i kierunek mających się podejmować prac statystycznych i stawia do Rady wnioski we wszystkich sprawach wymagających jej uchwały.

Komisya wybiera ze swego grona sekretarza na przeciąg jednego roku. Dyrektor biura statystycznego jest stałym referentem Komisji; może ona jednak do spraw specjalnych wyznaczyć specjalnych referentów, lub wybierać ze swego grona komisyje. Dyrektor biura jest zarazem organem wykonawczym komisji, a Prezydent udziela mu w razie potrzeby stosownej pomocy.

Biuro statystyczne zostaje pod zwierzchnictwem prezydenta miasta. Kierownikiem biura jest Dyrektor odpowiedzialny za prace statystyczne i za porządek biura. Wszelkie wewnętrzne zarządzenia mają być robione za jego pośrednictwem. Dyrektor reprezentuje biuro na zewnątrz. Biuro prowadzi własny dziennik podawczy i utrzymuje własne archiwum. Dyrektorowi biura służą wszelkie atrybucye samodzielnego naczelnika wydziału magistratualnego.

Wydziały Magistratu mają dostarczać dat potrzebnych na żądanie biura statystycznego. W razie potrzeby Dyrektor przedstawi sprawę prezydentowi miasta lub Komisji statystycznej. Statystykę sanitarną prowadzi fizyk miasta w porozumieniu z Dyrektorem biura statystycznego. Sporne kwestye co do prowadzenia statystyki sanitarnej, rozstrzyga komisya statystyczna.

Przy biurze statystycznym ma być biblioteka, złożona z darów dzieł nadesłanych do biura statystycznego, z wymiany wzajemnej publikacji pomiędzy biurami, oraz z dzieł nabytych na własność biblioteki. Dyrektor biura jest odpowiedzialny za porządek w bibliotece.

Dyrektor biura winien zawiadamiać komisję statystyczną o wszelkich ważniejszych sprawach statystyki miejskiej oraz co 3 miesiące udzielać jej sprawozdań o postępie prac w biurze.

Prezydent może w każdej chwili osobiście sprawdzić czynności biura statystycznego.

Do prac pomocniczych w biurze przyjmowani będą ukwalifikowani studenci uniwersytetu. O potrzebie i przyjęciu stanowi prezydent miasta na wniosek Dyrektora biura statystycznego.

Biuro statystyczne w pierwszych 3 latach swego istnienia, musiało najpierw uporządkować materiał służący za podstawę wszelkich prac dalszych. Odrazu okazało się, że władze miejskie prawie cały zbierany materiał statystyczny nie zatrzymywały na miejscu, tylko go przesyłały władzom wyższym. Ztąd nie było na miejscu zestawień ze spisów lat 1857 i 1869, a ze spisu 1880 prócz ksiąg porządnie uprawych z kartami spisowymi, znajdowały się jedynie główne zestawienia służące za podstawę wykazów, robionych dla komisji centralnej statystycznej.

Niektóre tylko dane były zostawione domami, większa zaś ich część podawała jedynie datę całej dzielnicy. Przy bliższym wejrzeniu w treść danych okazała się potrzeba sprawdzenia niektórych wykazów, a nawet zupełnego ich przerobienia. Przytem biuro zamierzyło bliżej poznać stosunki pochodzenia, czyli miejsca urodzenia ludności krakowskiej w związku z zajęciem i wyznaniem; oraz zbadać związek pomiędzy przynależnością, narodowością i wyznaniem, jakoteż pomiędzy wyznaniem i umiejętnością czytania i pisania. Zestawienie dat dotyczących tych szczegółów mianowicie zaś statystyki zajęć zabrało z górą dwa lata; tak iż dopiero w trzecim roku można było przystąpić do ostatecznych zestawień i uzupełnić jeszcze inne szczegóły dotycząc ludności miasta Krakowa według ostatniego spisu. Materiał ten stanowi główną treść obecnie wydawanych tablic.

Statystyka ludności została jeszcze uzupełnioną statystyką powierzchni i domów miasta Krakowa. Statystyka ta, pod względem sanitarnym nadzwyczajnie ważna, potrzebowała wiele uzupełnień. Powierzchnia miasta nie była wcale znaną, w żadnym biurze nie było wiadomości ani o przestrzeni dzielnic, ani żadnych szczegółów dotyczących przestrzeni zabudowanej i niezabudowanej. Budownictwo miejskie posiadało niektóre daty o powierzchni ulic, placów i podwórzy, ale te ostatnie samo uważało za błędne. Innych dat wcale nie było. Na podstawie zezwolenia komisji statystycznej zostały porobione wykazy szczegółowe przez wypisy z ksiąg katastralnych i daty te poniżej ogłoszone stanowią pierwszą podstawę statystyki powierzchni miasta.

Nie ogłaszamy tych danych bardziej szczegółowo ze względu na kosztą druku. Z czasem będzie może jeszcze bardziej wejść w szczegóły dla poznania stosunków

powierzchni i domów. Szczególniej te ostatnie zostały zestawione tylko co do głównych danych na podstawie spisu z r. 1880, a bliżej rozpatrzenie się w tych danych wskazuje na wielkie braki ostatniego spisu i na konieczną potrzebę, aby następny spis domów mógł odbyć się w sposób bardziej celowi odpowiedni.

Ruch ludności jest zbierany w Austrii od zeszłego wieku, tymczasem na miejscu nie żadnych wykazów. Co było zbierane odchodziło w oryginale do namiestnictwa, a na miejscu nie pozostawał żaden materiał. Jedynie część materiałów o śmiertelności zebrana, dała podstawę do pięknej pracy Dra Józefa Majera, prezesa Akademii umiejętności i Dra Jana Buszka, dotyczących śmiertelności miasta Krakowa. Pierwszem też zadaniem biura było zabezpieczyć materiały ruchu ludności od zatyrania i zastąpić dawny sposób prowadzenia wykazów przez system kartkowy. Od lipca 1884 r. system kartkowy został zaprowadzony, a z dniem 1 stycznia 1885 r. Namiestnictwo zgodziło się na takie zmiany instrukcyi dla prowadzących księgi ruchu ludności, aby system kartkowy wprowadzić z urzędu i wyłącznie. Od lat dwóch zatem mamy cały ruch ludności prowadzony według tego systemu.

W r. 1886 komisya statystyczna uznała potrzebę zebrania dat do statystyki ubogich. Miasto już od lat kilku zajmuje się tą sprawą, zdawało się zatem rzeczą pożyteczną usiłowanie uregulowania tej sprawy poprzez za pomocą pewnych dat. Zarządzone dochodzenia nie są jeszcze ukończone, tak że o rezultacie ich nie można jeszcze powiedzieć nic pewnego.

Podobnie ma się rzecz ze statystyką szkół zarządzona na zalecenie rady miejskiej. Dla przeprowadzenia jej został w dniu 1 czerwca dokonany spis dzieci urodzonych w latach 1871 do 1879 czyli dzieci obowiązanych w ubiegłym roku szkolnym do uczęszczania do szkoły. Spis był dokonany przy pomocy 150 honorowych komisarzy spisowych z różnych stanów, pomiędzy którymi znaczna część stanowiła młodzież uniwersytecka. Materiał zebrany jest obecnie przedmiotem kontroli i potem zostanie bliżej opracowany.

Biuro statystyczne zostaje w stosunkach z 20 innymi biurami statystycznymi tak miejskimi, jak państwowymi, a stosunki te utrzymują je w ciągłym związku naukowym, pozwalają korzystać z prac biur starszych i zasobniejszych a bibliotekę biura zaopatrują w znakomite publikacje biur obcych. Dzięki tym stosunkom biblioteka biura, mimo szczupłej dotacyi, liczy obecnie 182 dzieł a 386 tomów i to w znacznej części dzieł niepospolitej wartości naukowej.

Kraków, 20 Grudnia 1886.